

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

<https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/egypt1110WebforPosting.pdf>) [Есепке алынған күні: 25.10.2019].

16. Samer S. *Islamist Politics in the Middle East: Movements and Change*. – New York: Taylor and Francis Group. – 2012. P. 121

17. Al-Katatni ualliq jalsat al-Barlamaniya al-Misriya [Аль-Кататни откладывает заседания египетского парламента] (URL: <https://www.skynewsarabia.com/video/17812-الكثاتني-يعلق-جلسات-البرلمان-المصري>) [Есепке алынған күні: 04.11.2019].

18. Majlis ash-Shaab al-Misri 2012 [Парламент Египта 2012 года] (URL: https://www.bbc.com/arabic/middleeast/2012/01/120123_egypt_palt_hani) [Есепке алынған күні: 04.11.2019].

УДК 327.35

ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ЕЛДЕРІ МЕН КОРЕЯ РЕСПУБЛИКАСЫ АРАСЫНДАҒЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІН ЗЕРТТЕУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Аманова Айдин Ерболовна

aidinamann@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ шығыстану мамандығының 4 курс студенті

Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекші – А.М.Азмуханова

Саяси лексиконда «стратегиялық серіктестік» ұғымы салыстырмалы түрде жақында пайда болды. Халықаралық қатынастардағы стратегиялық әріптестік тұжырымдамасы қырғи-қабақ соғыс дәуірінің аяқталуымен белсенді түрде ілгеріле бастады. Олар Солтүстік Америкаға қарағанда еуразиялық кеңістікте стратегиялық серіктестік туралы ертерек айта бастады, өйткені Кеңес Одағы мен Шығыс блоктың ыдырауымен, биполярлық әлемнің жойылуымен және «мазасыз және белгісіз уақыттардың» басталуымен көптеген елдер, оның ішінде Ресей, Қытай, Үндістан жалғыз державамен тете-а-тете күресу қажеттілігінен туындаған «жалғыздық» синдромын бастан кешірді[1]. 1990 жылдардың басында стратегиялық серіктестік оппортунистік сипатқа ие болды, өйткені кейбір мемлекеттер оны өз қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін қалқан ретінде, басқалары жаңа саяси кеңістікке ену үшін «троялық жылқы» ретінде, ал үшіншілері «алтын кілт» ретінде пайдалануға тырысты. экономикалық мүдделерін шешу[2]. Алайда, бұл терминді кеңінен қолдану сәл кейінірек басталды, бірақ тарихтың қалауымен ол келесі ғасырда және мыңжылдықта болды.

«Стратегиялық серіктестік» ұғымының мұндай хронологиялық контекстуализациясы лингвистикалық дереккөздермен, атап айтқанда, ағылшын тілінің қазіргі лексикографиясымен дәлелденген. Билефельд университетінің (Германия) докторанты Луи Бланко «Стратегиялық серіктестік халықаралық қатынастардағы қауымдастықтың жаңа түрі ретінде?» [3] деп аударуға болатын әлі жарияланбаған мақаласында келесі мысалдарды келтіреді:

1. Британдық Ұлттық корпус * (The British National Corpus) 1980-1993 жылдар аралығында әртүрлі газеттерден, кітаптардан, журналдардан алынған ағылшын тіліндегі

әсерлі мәтіндер жинағынан тұрады. Стратегиялық серіктестік тіркесін іздеу халықаралық қатынастар контекстінде бір рет емес, 6 ғана жағдайды берді.

2. Тарихи американдық (варианттық) ағылшын тілінің корпусы (Corpus of Historical American English) 1810-2000 жылдары Құрама Штаттарда құрастырылған мәтіндердің орасан зор алуандығымен ұсынылған. Іздеу нәтижелері: термин «стратегиялық серіктестік» оларда бар болғаны 11 рет, ал 1980 жылы бір рет қана қолданылып, сыртқы саясатқа қатысы жоқ. 1990 жылдары ол 5 рет кездесті және барлық жағдайда АҚШ-тың басқа елдермен екіжақты қарым-қатынасы туралы болды. Алғаш рет «стратегиялық серіктестік» ұғымы 1992 жылы мәтінде АҚШ-Түркия қарым-қатынасы туралы айтылған кезде тіркелді. Ал 2000 жылдары бізді қызықтыратын ұғым халықаралық қатынастар аясындағы 5 жағдайда да айтылды.

3. Соңғы дереккөзді, 1990-2010 жылдардағы мәтіндік дерекқоры бар қазіргі американдық ағылшын корпусын іздеу келесі нәтижелерді берді: 1990-1994 жж. бір рет пайдалану; 29 – 1995-1999 жылдары; 33 – 2000-2004 жылдары; 45 – 2005-2010 жж.

Сонымен, халықаралық қатынастардағы «стратегиялық серіктестік» дискурсының үнемі кеңеюі ғылыми тұрғыдан алғанда әбден анық, мұны саясаттану ғана емес, сонымен қатар тілдік құралдар да дәлелдейді.

«Стратегиялық серіктестік» ұғымы күрделі болғандықтан, бұл құбылысқа анықтама бермес бұрын, терминнің өзін құрайтын сөздердің этимологиясына тоқталайық. Стратегия (көне грекше *στρατηγία* – «қолбасшының өнері») сөздік анықтамасы бойынша ұзақ уақыт аралығын қамтитын нақты іс-әрекеттің жалпы жоспары, күрделі мақсатқа жетудің негізгі жолдары. Іс-әрекет тәсілі ретінде стратегия негізгі мақсатқа жету үшін қолда бар ресурстар жеткіліксіз болған жағдайда қажет болады [4, 67 б.]. Стратегия «ресурстар-мақсат» осі бойынша аралық тактикалық міндеттерді шешу арқылы негізгі мақсатқа жетеді.

Мемлекеттің сыртқы саяси стратегиясын пирамида түрінде көрсетуге болады, оның жоғарғы жағында мақсаттар мен міндеттердің одан әрі иерархиясын анықтайтын стратегиялық мақсат орналасқан. Стратегияны әзірлеу басым мақсаттарды анықтауды және оларға жету үшін ресурстарды пайдалануды білдіреді. Сонымен, мемлекеттің сыртқы саяси стратегиясы оның билігін немесе мемлекеттердің одағын сақтау мен арттырудағы серіктес мемлекеттердің немесе серіктес мемлекеттердің (одақтастардың) мақсаттарына жетудің құралдары мен әдістерін анықтайды.

«Серіктестік» терминінің өзінің жалпы мағынасында «бір мақсатқа жету үшін өзара ынтымақтастық пен жауапкершілікпен сипатталатын жеке адамдар немесе топтар арасындағы қарым-қатынастар» ретінде анықтауға болады. Бұл тұжырым тараптардың қандай да бір мақсатта өзара тиімді қарым-қатынаста екенін және олардың шешімдерінің серіктестің мүдделеріне сәйкес келуін қамтамасыз етуге жауапты екенін көрсетеді.

«Стратегия» және «әріптестік» анықтамаларын біріктіріп, халықаралық қатынастар саласына ауыстыратын болсақ, онда халықаралық қатынастардағы стратегиялық серіктестіктің мынадай жалпы анықтамасы қалыптасады: «халықаралық қатынастардағы тең құқылы субъектілердің ұзақ мерзімді өзара тиімді ынтымақтастығы. ұлттық-мемлекеттік мәселелерді шешу үшін ортақ мақсаттарға жету деңгейі» [5, 116 б.].

Ұғымның тұжырымдалған маңызды анықтамасы «стратегиялық серіктестік» халықаралық ынтымақтастық тәжірибесінде оның не екенін немесе қандай болу керек екендігіне тек қана негіз береді. Бұл термин халықаралық қатынастардың қандай белгілерін білдіретінін толығырақ сипаттау қажет. Бұл тапсырманың практикалық өзектілігі «стратегиялық әріптестік» түсінігінің Қазақстан Республикасының сыртқы әлеммен қазіргі

заманғы қарым-қатынастарына қалай қолданылатынын анықтау болып табылады. Қарым-қатынастың стратегиялық деңгейге өтуіне мүмкіндік беретін, сондай-ақ бұған кедергі болатын аспектілерін зерттеу қажет.

ЕО-ның ресми және бейресми құжаттарын талдауға, сондай-ақ еуропалық шенеуніктермен сұхбаттарға сүйене отырып, автор өз мақаласында ЕО-ның қазіргі тізімінде 10 елдің (Бразилия, Канада, Қытай, Үндістан, Жапония, Мексика, Ресей, Оңтүстік Африка, Оңтүстік Корея және Америка Құрама Штаттары) стратегиялық серіктестіктерді дамытқан елдерде логикалық сұрақ туындайды: ол неге негізделген? Егер Америка Құрама Штаттары, белгілі себептермен, ЕО-ның сөзсіз стратегиялық серіктесі болса, онда Қытай мен Ресей жағдайында олардың тізімге елеусіз қалдырмайтын тым үлкен мемлекеттер болғандықтан ғана енгізілгені анық емес пе? Бұл тізімдегі басқа елдерге келетін болсақ, «стратегиялық негіздеме» әлдеқайда анық емес. Олардың қосылуы, Ренардтың айтуынша, кейде шынайы стратегиялық талдаудан гөрі саяси және институционалдық ойындардың нәтижесі болып көрінеді, сондықтан стратегиялық серіктестерді «кездейсоқ» тандауға әкелді[6].

Т.Ренард өзінің бұрынғы шағын форматтағы мақаласында ЕО-ның стратегиялық серіктестігінің матрицасы – кестені шығарды, оны жекелеген елдердің халықаралық қатынастары контекстіне экстраполяциялауға болады.

Еуропалық Одақ стратегиялық серіктестік матрицасы

	Бейресми серіктестік	Ресми серіктестік
Супер держава	АҚШ	
Ұлы держава	Ресей	Индия Бразилия
Жетекші елдер	Жапония Канада	Мексика Оңтүстік Африка

Стратегиялық серіктес	Маңызды серіктес
Табиғи одақтастар	Аймақтық серіктестер

Азия-Тынық мұхиты аймағында Оңтүстік Корея да өзінің негізгі серіктесі ретінде АСЕАН ұсынған мемлекеттер альянсын анықтады, онымен 2010 жылғы 29 қазанда Ханойда Бейбітшілік пен өркендеу үшін стратегиялық әріптестік туралы бірлескен декларацияға қол қойылды[7]. Қол қойылған құжатқа сәйкес, тараптар саяси саладағы және аймақтық қауіпсіздік мәселелері бойынша диалогты айтарлықтай кеңейтуге ниетті; экономикалық ынтымақтастықты жандандыру, жалпы тауар айналымын 2015 жылға қарай 150 миллиард АҚШ долларына жеткізу, өңірлік экономикалық интеграцияны нығайту көзделді.

Алға қойылған міндеттерді жүзеге асыру мақсатында тараптар нақты іс-шаралар жоспарын қабылдап, қаржы ресурстарын тарту тетіктерін әзірледі.

Батыс пен Шығыста осындай екі қуатты шоғырландырылған серіктестің болуы Үндістан сияқты жекелеген мемлекеттермен стратегиялық әріптестік туралы келісімдер мен келісімдерге қол қоюды жоққа шығармайды (Нью-Дели, 2010 жылғы 25 қаңтар); Дания (Копенгаген, 2011 жылғы 11 мамыр) және т.б. Өзара іс-қимылдың басқа да негізгі бағыттары – сыртқы саясат, қауіпсіздік мәселелері, әскери істер бойынша стратегиялық келісім жасасу ниеті. Сондықтан серіктес елмен біржақты тәртіпте де, тепе-теңдік негізде де стратегиялық серіктестікті бақылайтын, қалыптастыратын, дамытатын және институционализациялайтын сараптамалық топтар құру қажет.

ЕО-ның стратегиялық серіктестігі туралы соңғы пікірталастар нақты саясат пен саясаттануда стратегиялық серіктестіктің мәнін, мақсаттары мен міндеттерін анықтау бойынша ЕО-дан тыс жерлерде де өтуі тиіс пікірталастар үшін жақсы бастама болды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Цыганков П. Халықаралық қатынастардың саяси социологиясы. Мәскеу, Радикс, 1994. - С.30-34.
2. Шон Кэй, «Стратегиялық серіктестік дегеніміз не?» Посткоммунизм мәселелері 47, №. 3 (2000 жылғы мамыр/маусым). — Рр. 15-24.
3. Луис Бланко. Стратегиялық серіктестік: халықаралық қатынастардағы бірлестіктің жаңа формасы? http://www.wiscnetwork.org/porto2011/papers/WISC_2011-523.pdf.
4. Ким Г.Н. Қазіргі халықаралық қатынастардағы стратегиялық серіктестік. - Аналитикалық, 2011 ж., №4. - С. 43.
5. ЕО-ға кіру – біздің басты мақсатымыз. Интернет-ресурс. — Сербия радиосы. 30.08.2009 ж. <http://glassrbije.org/>.
6. Джонатан Холслаг. Күтімсіз ось: ЕО-ны бағалау — Қытай стратегиялық серіктестігі. — Common Market Studies журналы. Брюссель, 2011, 49-том. № 2. - Рр. 293-313.
7. Новиков И.А. Стратегиялық серіктестік халықаралық саясаттың феномені ретінде / И.А. Новиков // Волгоград мемлекеттік университетінің хабаршысы. 4 серия. Тарих. Аймақтану. Халықаралық қатынастар. 2010 ж., № 1 (17).

УДК 374.71

ПРОСВЕТИТЕЛЬСКИЕ ИДЕИ ДЖАДИДИЗМА И МЕЙРОКУСЯ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Балгожина Асем Ардаковна

assem_blzghn.a@mail.ru

Студент 2 курса факультета международных отношений ЕНУ имени Л.Н. Гумилева,
Астана, Казахстан

Научный руководитель – А.М. Азмуханова

В промежутке между XIX -XX веками по всему миру происходит зарождение новых идеологий и движений, которые приводят к изменению общества своей страны в целом. На территории Российской Империи появляется движение Джадидизма, чьей целью становится просвещение общества и создание новых школ. На рубеже прошлых веков в